

загальноосвітнього навчального закладу через компетенції з використанням дисциплін, передбачених навчальним планом підготовки магістрів за спеціальністю 8.000009 «Управління навчальним закладом».

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Дарманський М.М. Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні / Дарманський М.М. – Хмельницький: Поділля, 1997. – 384 с.
3. Туленков М.В. Сучасні теорії менеджменту: навчальний посібник. – Туленков М.В. – К.: каравела, 2007. – 304 с.
4. Формування педагогічної компетентності майбутнього викладача іноземної мови у процесі магістерської підготовки: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 [Електронний ресурс] / А.В. Шишко; Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2008. – 20 с.

УДК [034:011:32]

СОЦІАЛЬНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ПОВЕДІНКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Донцов А.В.

В статті розглядаються соціальні фактори формування моральної мотивації поведінки майбутніх учителів у виховному процесі.

Ключові слова: педагогічна система, виховний процес, моральна мотивація.

СОЦИАЛЬНАЯ ОБУСЛОВЛЕННОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ НРАВСТВЕННЫХ МОТИВОВ ПОВЕДЕНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Донцов А.В.

В статье рассматриваются социальные факторы формирования нравственной мотивации поведения будущих учителей в воспитательном процессе.

Ключевые слова: педагогическая система, воспитательный процесс, нравственная мотивация.

SOCIAL CONDITIONALLY OF FORMING OF MORAL REASONS OF CONDUCT OF FUTURE TEACHERS

Dontsov A.V.

In the article the social factors of forming of *navstven-nykh* reasons of conduct of future teachers are examined in an educating process.

Key words: pedagogical system, educational process, moral reasons.

Педагогічні дослідження особливостей формування морально досконалої особистості, які проводились в умовах навчально-виховного процесу (А. Маліованов, В. Нечаева, Т. Рубцова) засвідчили, що ситуативність і неадекватність поведінки особистості швидше зумовлені відсутністю чіткого і стійкого уявлення про об'єктивні закономірності людських відносин, моральні принципи та норми. У матеріалах наукових досліджень зазначеної проблеми часто констатується розходження між позитивним ставленням до моральної норми, свідомими моральними переконаннями і неадекватною реальною поведінкою.

Зазначену закономірність можна пояснити наявністю конформності особистості, адже, «специфіка природи моральності саме в тому й полягає, що вона передбачає саморегуляцію поведінки... Але водночас поведінку, яка не пов'язана з внутрішнім світом людини, не можна вважати моральною» [4, с 68]. Порушення моральних норм майбутніми вчителями найчастіше відбувається тоді, коли зовнішні прояви їхньої поведінки вбачаються як етично виправдані, але внутрішні мотиви поведінки можуть бути зумовлені корисними, егоїстичними прагненнями особистості. В даному разі егоїстичні мотиви поведінки механічно абстрагуються від соціокультурного змісту духовності, яка має наповнювати зміст морального виховання.

Отже, відсутність чітко вираженої системи формування моральної мотивації поведінки майбутніх учителів можна розглядати як суттєвий недолік виховного процесу. Відтак, формування моральної культури майбутніх учителів не може бути успішним без всебічного врахування в контексті організації виховного процесу особливостей утворення

морально стійкої мотивації поведінки. Відсутність системи поглибленого дослідження мотивації поведінки майбутніх учителів і соціальних факторів, що на неї впливають наносить великих збитків вузівському виховному процесу, адже визначити рівень відповідності поведінки майбутнього вчителя критеріям моральності та спроєктувати корекційні дії щодо її покращення можна лише за умови дослідження мотивації поведінки особистості. Тому *метою статті* є дослідження стихійних і цілеспрямованих чинників та дій, що впливають на моральну мотивацію поведінки майбутніх учителів.

Гіпотетично мотивація поведінки майбутнього вчителя може залежати від рівня особистого підходу до вирішення будь-якої моральної ситуації, вміння відмежувати принципове від буденного і малозначущого у системі моральних цінностей. У контексті дослідження мотивованої поведінки особливого значення набуває проблема вивчення ціннісних орієнтацій майбутніх учителів. У цьому напрямі досліджень є певні напрацювання, які свідчать про зниження рівня орієнтації студентів на систему моральних цінностей як провідних. Так, І. Єршоміна, досліджуючи динаміку ціннісних орієнтацій студентів дійшла висновку, що у сучасному суспільстві частка альтруїстів, свідомо орієнтованих на добробут колективу та суспільства значно скоротилась, і коливається в межах 3-15 % [1, с 28-59].

В організації процесу формування моральної культури майбутніх учителів *першим недоліком* є відсутність методологічно обґрунтованих педагогічних технологій, спрямованих на забезпечення оптимального поєднання зовнішніх моральних санкцій до особистості майбутнього вчителя з його внутрішніми морально-вольовими імперативами поведінки. З цього приводу виникає проблема співвідношення соціального, викладацького і особистого контролю (самоконтролю) за поведінкою майбутніх учителів. Соціальний контроль розглядається як спосіб саморегуляції соціальної системи, який забезпечує упорядковану взаємодію її складових елементів [4, с 138].

Серед елементів соціальної, групової й індивідуальної взаємодії виділяються такі «соціально-психологічні явища, як: а) самосвідомість і самооцінка суб'єкта (як індивіда, так і соціальної групи); б) сприйняття і оцінка суб'єктом соціальної ситуації (соціальна перцепція), яка

притаманна як індивіду, так і соціальній групі. Самооцінка і оцінка ситуації — важливі соціально-психологічні показники, аналіз яких дозволяє пояснити і в значній мірі пророкувати зміст і спрямованість як індивідуальних, так і соціальних дій» [4, с 143].

Отже, посилений зовнішній педагогічний контроль не можна розглядати як фактор основного морально-психологічного впливу на майбутніх учителів з метою їх залучення до дотримання моральних норм, оскільки такий підхід може призвести до зниження ролі внутрішніх механізмів саморегуляції поведінки. Основна закономірність цього процесу полягає в тому, що рівень імперативності соціального контролю знаходиться в зворотнопропорційному відношенні до формування внутрішніх морально-регулюючих механізмів поведінки. Зазначена закономірність була виражена в працях Дж. Локка, який стверджував, що «рабська дисципліна формує рабський характер», такої ж думки дотримувався і І. Герbart.

Поширеною помилкою, яка припускається викладачами вищої школи є використання різних елементів педагогічних технологій, які розраховані на використання різних видів педагогічного контролю і обмежують свободу морального вибору студентів. Хибність такого підходу у вузівському виховному процесі полягає в тому, що обмеження свободи морального вибору особистості гальмує процес активізації внутрішніх, природно зумовлених механізмів формування моральної мотивації поведінки.

Другим недоліком формування моральної культури майбутніх учителів в системі вищої освіти є недостатнє врахування організаторами виховного процесу впливу різних соціальних чинників на формування мотиваційної сфери студентів. Встановлено, що бурхливий розвиток системи соціальних комунікацій, який зумовлений запровадженням різних видів телебачення, розповсюдженням низькопробної і сумнівної відеопродукції, Інтернету та системи мобільного зв'язку негативно впливає на формування моральної мотивації поведінки майбутніх учителів.

Негативна тенденція впливу засобів масової інформації на майбутніх учителів проявляється в їхній переважній орієнтації на елементи масової культури: легковажні телевізійні серіали, фільми жахів, бойо-

вики, розважальні програми та фільми з елементами еротики. Так, за даними проведеного опитування 52,2% майбутніх учителів вказали, що телебачення найбільш за все вплинуло на їхнє розуміння свободи інтимних стосунків як соціокультурної цінності, 47,3% зазначили вплив друзів і однолітків, 31,6% – еротичної літератури, 21,05% – періодичних видань, 5,3% – Інтернету. Неупорядкований зміст духовного наповнення внутрішнього світу майбутніх учителів формує легковажність, а іноді й немотивованість поведінки, культивує цинізм, почуття помсти та жорстокості, сексуальну розбещеність, викликає байдужість до високохудожніх творів мистецтва та літератури, до пошуку шляхів розв'язання соціокультурної та морально-духовної проблематики суспільного життя.

Серед телевізійної проблематики організації виховного процесу більшістю авторів відзначається відсутність захисних механізмів особистості від спотвореного сприйняття світу через маргінально-кримінальні телесюжети, некритичне ставлення батьків до сумнівних фільмів та телепередач, негативний вплив телебачення на обсяг і стійкість уваги та мовленевих навичок, відсутність цілеспрямованого виховного впливу телебачення [О. Невмержицька, М. Романів, Д. Попова]. Отже, вплив телебачення на формування моральної мотивації майбутніх учителів розглядається різними дослідниками як з позитивної, так і з негативної точок зору.

За даними нашого дослідження вплив телебачення на формування моральної мотивації поведінки майбутніх учителів є дуже незначним. Так, у процесі опитування 79% майбутніх учителів вказали, що телебачення ні в якій мірі не формує такі гуманістичні цінності, як людське життя, доброту, людяність, гуманне ставлення до іншої людини та до природи, хоча 21,5% опитаних так не вважають. Отже, за оцінками майбутніх учителів телебачення як соціальний інститут виховання майже втратило свою виховну функцію, і за змістом телепрограм не зосереджує педагогічні, культурологічні та соціально-психологічні аспекти виховного процесу.

Адекватне сприйняття довкілля через засоби віртуального світосприйняття слід розглядати як складний психічний процес, який торкається майже всіх функцій психіки майбутнього вчителя, тому він тісно

пов'язаний з розвитком його психічної сфери, яка зосереджує діяльність і свідомість. «Психічне, – зазначав С. Рубінштейн, – має подвійну форму існування. Відтак, перша, об'єктивна форма існування психічного виражається у житті та діяльності: це первинна форма його існування. Друга, суб'єктивна форма існування психічного – це рефлексія, інтроспекція, самосвідомість, відображення психічного у самому собі» [2, с. 21]. Тому розв'язання проблеми формування моральної мотивації поведінки майбутніх учителів можливе за умови аналізу особистісно-діяльнісного підходу щодо вивчення процесів самовдосконалення та самовиховання, який в традиційній системі організації вузівського виховного процесу є майже відсутнім.

Третім недоліком формування моральної мотивації поведінки майбутніх учителів є недбале дослідження моральної нормотворчості у студентській спільноті та в системі вищої освіти. Процеси демократизації системи вищої освіти пов'язані з переоцінкою моральних норм, цінностей, зміною моральних поглядів та переконань стосовно головних явищ духовного та соціокультурного життя. Специфіка моральної нормотворчості серед майбутніх учителів полягає в тому, що для будь-якої моральної норми характерна відносна автономність. Моральна норма може бути елементом субкультури, і не відповідати загальноприйнятим моральним вимогам, але, водночас, підтримуватись думкою студентського колективу, тому виховний процес насамперед має передбачати формування гуманістично орієнтованих, творчих, соціокультурних цінностей, які повинні складати змістовну основу громадської думки студентського колективу як регулюючої системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрьоміна І.Д. Соціалізація особистості студента // Формування духовного світу студента (на матеріалі досліджень у СНАУ): Монографія / За заг. ред. Л.В. Гнатюка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – С. 7-70.
2. Рубінштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2-х т. – М.: Педагогика, 1989. – Т. 1. – 448 с.
3. Невмержицька О. Моральне виховання підлітків засобами телебачення: Метод. рек. для клас. кер. /О. Невмержицька. – Дрогобич, ДДПУ, 2005. – 40 с.
4. Социальная психология личности. – М.: Наука, 1979. – 344 с.